

Tartu Ülikool

Sotsiaal- ja haridusteaduskond

Ühiskonnateaduste instituut

Sotsioloogia, sotsiaaltöö- ja sotsiaalpoliitika

Tiia Kütt

NAISTE KÄSITLUSED VAIMSEST VÄGIVALLAST PAARISUHETES

Bakalaureusetöö

Juhendaja: MA Kadri Soo

Tartu 2015

SISUKORD

ABSTRACT.....	3
SISSEJUHATUS	4
1. KIRJANDUSE ÜLEVAADE.....	6
1.1. Paarisuhtevägivalla määratlemine.....	6
1.2. Vägivalla liigid.....	7
1.3. Paarisuhtevägivalla tüpoloogiad.....	8
1.4. Vaimne vägivald paarisuhetes.....	10
1.5. Vaimse vägivalla tagajärjed naisele	11
1.6. Vägivalla tsükliteooria	12
1.7. Abisaamise võimalused.....	14
1.8. Naiste paarisuhtevägivalla kogemustest Eestis ja välismaal.....	15
1.9. Probleemiseade.....	16
2. METOODIKA	18
2.1. Uurimismeetodi valik ja põhjendus.....	18
2.2. Andmete kogumine	19
2.3. Ülevaade uurimuses osalejatest.....	19
2.4. Analüüsimeetod.....	20
3. NAISTE TÕLGENDUSED VAIMSEST VÄGIVALLAST.....	22
3.1. Naiste kirjeldused vägivalla avaldumisest.....	22
3.2. Vägivalla tagajärjed naistele	29
3.3. Naiste toimetulek vaimse vägivallaga.....	31
KOKKUVÕTE.....	35
KASUTATUD ALLIKAD.....	38
LISAD.....	43
Lisa 1. Intervjuu kava.....	43

ABSTRACT

Womens approaches to psychological violence in partnership.

This study aims to describe women's perspective on the mental violence in intimate partner relationship, and the potential consequences for the health of the victim's self-esteem and livelihood opportunities.

The theoretical part of the study gives an overview of concepts related to intimate partner violence, the types of intimate partner violence, and four Johnson's typology of intimate partner violence, the consequences for women's health and self-esteem, and the possibilities to receive help

The research is based on empirical data on the qualitative research method. The research data was collected through themed interviews. The selection was formed of three women who live in mentally violent intimate partnership. Data was analysed by using qualitative content analysis.

The research data analysis showed that psychological violence is revealing in jealousy, restraining wife's communication and movement freedom, screaming, derision, manipulating with children, economic restrain. Women said that men drank alcohol excessively and as a result their usual behaviour became more aggressive.

As a result of intimate partner violence, women have formed number of health problems such as headaches, stomach aches, sleep disorders, panic attacks, anxiety and in women's themselves an aggression has arisen, so that they are more likely to attack both men and children. Women's self-confidence has also decreased, which is the reason why they are not in a hurry to leave an abusive relationship. Women often blame themselves for the violence and find excuses for the man's behaviour.

Women receive support from friends, who had similar experiences, and antidepressants, but they do not want to seek help from police or women's support centre. The reason for that is the shame and fear of accusation. All the same women want to leave from violent relationship.

SISSEJUHATUS

Paarisuhetes toimuv vägivald on tõsine sotsiaalne ja rahvatervise probleem. Naiste väärkohtlemist paarisuhetes esineb paljudes kooseludes, näiteks kannatab igal aastal Ameerika Ühendriikides meespartnerite rünnakute all 2- 4 miljonit naist (Bancroft 2006: 32). Lisaks naistele on vägivallal traumeerivad tagajärjed ka lastele. Ekspertide hinnangul on aastas oma emade kallal toime pandud vägivalla tunnistajaks viis miljonit last, kellel esineb hiljem teistest lastest rohkem käitumisprobleeme, tähelepanuhäireid, depressiooni ning teisi vägivalla tunnistajaks olejale omaseid probleeme (Bancroft 2006: 32).

Paatsi (2010: 74-75) sõnul on paarisuhtevägivalla levikut üsna keeruline hinnata, sest paljud ohvrid ei tunnista süüdistavate hoiakute ja vägivalla ilmsikstuleku tagajärgede hirmus avalikult oma kogemusi. Ka ei teadvustata alati, et partneri käitumine on vägivaldne, eriti vaimse vägivalla puhul. 2009. aastal Eestis korraldatud uuringus tunnistas pool paarisuhte kogemusega 15–74-aastastest, et on alates 15.- eluaastast vähemalt korra kokku puutunud paarisuhtevägivallaga, neist 39% on kokku puutunud vaimse vägivallaga, kolmandik füüsilise vägivallaga ja 4% on kokku puutunud seksuaalse vägivallaga. Aastas kogeb üks paar kümnest oma suhetes vägivalda ja pooled neist kannatavad ainult vaimset vägivalda. Paarisuhtevägivald on levinud nii naiste kui ka meeste hulgas ja vägivallatsejaid on mõlema soo esindajate hulgas, kuid vägivalla all kannatavaid naisi on märksa rohkem (Paats 2010, 74-75). Kuna paarisuhtevägivallas on peamiseks ohvriks naine, siis käsitletakse selles lõputöös ohvrina naist ning vägivallatsejana meest.

Teema on aktuaalne, sest Eesti karistusseadustikus on siiani tähelepanu pööratud üksnes füüsilisele ning seksuaalsetele rünnakutele, kuid vaimne vägivald on riiklikult tähelepanuta jäetud. Naised, kes kannatavad vaimset vägivalda, ei saa seetõttu

vajaminevat abi, samas on ühiskonnas levinud ohvrit süüdistav hoiak, seda ka ohvri enda poolt.

Käesoleva lõputöö eesmärk on teada saada kuidas naised kogevad vaimset vägivalda paarisuhetes, millised on vägivalda tagajärjed ohvrile ning vägivaldaga toimetulekuviisid. Uurimistöö läbiviimiseks intervjueriti kolme naist, kes elavad vaimselt vägivaldsetes paarisuhetes.

Töö koosneb kolmest suuremast peatükist: paarisuhtevägivalda teoreetilisest käsitlest, uurimistöö metoodika kirjeldusest ja tulemuste analüüsist ning arutelust. Esimeses peatükis annab autor ülevaate vägivaldateooriast, paarisuhtevägivalda ja vaimse vägivalda käsitlest, tagajärgedest ohvrile ning ohvri abisaamise võimalustest. Teises peatükis kirjeldab autor uurimistöö metoodikat, analüüsimeetodit ja intervjueritavaid. Kolmandas peatükis analüüsib autor empiirilise uurimuse tulemusi ning võrdleb saadud tulemusi eelnevalt läbiviidud uuringute ning kirjanduslike allikatega.

1. KIRJANDUSE ÜLEVAADE

Selles peatükis kirjeldab uurimistöö autor paarisuhtevägivallaga seotud mõisteid, vägivalla tsükliteooriat, mis selgitab vägivalla toimimise mehhanisme ning sotsioloog Johnsoni (2008) nelja paarisuhtevägivalla tüpoloogiat, mis annavad ülevaate, kuidas võib vägivald suhtes aset leida. Autor toob ka ülevaate uuringutele tuginedes paarisuhtevägivalla esinemisest, tagajärgedest naistele ning abisaamise võimalustest.

1.1. Paarisuhtevägivalla määratlemine

Selleks, et mõista paarisuhtevägivalla tähendust, tuleb esmalt selgitada naistevastase ja perevägivalla mõisteid. 1970ndate alguses hakkasid erinevad sotsiaalsed liikumised nii Põhja-Ameerikas, Euroopas kui ka Austraalias pöörama tähelepanu naiste vastu suunatud vägivalla fenomenile, sõnastades selle ka kui sotsiaalse probleemi (Soo 2010: 4). Naistevastasele vägivallale on püütud leida universaalset ning rahvusvahelist definitsiooni. 1995. aastal toimus Pekingis neljas naiste maailmakonverents, kus võeti vastu definitsioon, mis hõlmab endas mitmeid naiste vastu suunatud vägivalla vorme (Kase ja Pettai 2006). Naistevastaseks vägivallaks võib pidada perekonnas toimuvat füüsilist, seksuaalset ja vaimset vägivalda, nagu peksmine, abielus toimuv vägistamine, tütarlaste seksuaalne ahistamine perekonnas, kaasavaraga seotud vägivald. Ent see võib olla ka kogukonnas toimuv füüsiline, seksuaalne ja vaimne vägivald, nagu peksmine, seksuaalne ahistamine ja ründamine töökohal, õppeasutustes ja mujal, vägistamine ning naistega kaubitsemine ja prostitutsioonile sundimine. Naistevastaseks vägivallaks peetakse ka riigis heakskiidetud või praktiseeritud füüsilist, seksuaalset ja vaimset vägivalda, nagu relvakonfliktide käigus toimuv naiste tapmine ja süstemaatiline vägistamine (World Health Organization 2014).

Naistevastasel vägivaldal on palju erinevaid alaliike, sagedamini räägitakse ja käsitletakse kohtinguvägivalda, perevägivalda, paarisuhtevägivalda, seksuaalvägivalda ja inimkaubandust. 2011. aastal võeti Euroopa Nõukogu poolt vastu naistevastase vägivalla ja perevägivalla ennetamise ja tõkestamise konventsioon, kus defineeriti nii naistevastase vägivalla kui ka perevägivalla mõiste. Konventsioonis (2011: 5) määratletakse perevägivald kui igasugune füüsiline, seksuaalne ja psühholoogiline vägivalla akt, mis leiab aset perekonnas või koduseinte vahel nii endiste või praeguste abikaasade või partnerite vahel, sõltumata sellest, kas vägivallatseja elab või on elanud koos ohvriga samas elukohas. Kõige sagedamini on perevägivalla juhtumites vägivallatsejaks mees ning ohvriks naine (Kase 2004: 10-11). Seetõttu saame naiste vastu suunatud perevägivallast rääkides kasutada ka terminit naistevastane vägivald. Suure osa perevägivallast sisaldab abikaasade või elukaaslaste vahel toimuv vägivald. Eestis nimetatakse intiimpartneri vastu suunatud vägivalda paarisuhtevägivallaks (Soo 2010: 4). Seega paarisuhtevägivalda võib defineerida kui praeguse või endise abikaasa, elukaaslase või partneri poolt toime pandud tegu, mis sisaldab kontrollimist, psühholoogilist, füüsilist või majanduslikku vägivalda või seksuaalset sundust ning mis võib tekitada ohvrile psühholoogilisi kahjustusi ja füüsilist valu. Vägivald võib jätkuda peale suhte lõppemist ning seetõttu pole ohvri ja vägivallatseja ühine eluase määrav (Linno, Soo, ja Strömpl 2011: 4).

1.2. Vägivalla liigid

Paarisuhetes esinevat vägivalda saab liigitada vaimseks, füüsiliseks ja seksuaalseks vägivallaks (World Health Organization 2014: 11). Kase (2001) lisab, et suhetes võib esineda vaid vaimne vägivald, kuid kui suhetes esineb füüsilist või seksuaalset vägivalda, siis on alati ka vaimne vägivald.

Füüsilise vägivalla korral võib vägivallatseja ohvrit lüüa lahtise käe või rusikaga erinevatesse kehapiirkondadesse, müksata, nügida, takistada ohvri liikumist ning kasutada erinevaid relvasid ohvri vastu (Saltzman, Fanslow, McMahon, ja Shelley

2002: 11-12). Füüsilise vägivalda kasutamise tagajärjel võivad ohvrile tekkida erinevad vigastused, nagu verevalumid, haavad, nägemis - ja kuulmishäired, invaliidistumine, rasedale naisele võib see lõppeda raseduse katkemisega (World Health Organization 2012: 5-7).

Seksuaalne vägivald on naisele soovimatu ning tahtevastane seksuaalne puudutamine, suguuhtele sundimine ja vägistamine. Seksuaalne vägivald võib olla tahtlik suguorganite, kubemete, rindade, tuharate katsumine, mis toimub kas riietega või riieteta vastu isiku tahtmist. Seksuaalne vägivald on ka see kui isik ei saa aru tema kallal toimepandavast teost või pole adekvaatne avaldama oma soovi, näiteks haiguse, puude, alkoholi joobe, uimastite tarvitamise või hirmutamise tagajärjel (Saltzman jt. 2002: 12). Vägivaldne seksuaalvahekord on võimuvahend, mida kasutatakse teise poole alandamiseks ning koha kätte näitamiseks (Kase 2004:10), ka abielus toimuv vägistamine ja seksuaalne sundimine on seksuaalne vägivald (Kase 2001: 15)

Vaimset vägivalda nimetatakse ka psühholoogiliseks vägivaldaks. Vaimne vägivald on ohvri ähvardamine, segamine, hirmutamine, sõimamine ja laimamine, solvavate nimede andmine, ekstreemne armukadedus ning majanduslik piiramine. Vaimse vägivalda juurde kuulub ka kaudne vägivald, milleks on teise inimese esemete või omandi hävitamine, lemmikloomade piinamine, ohvritele lähedaste inimeste ähvardamine, terroriseerimine (Jordan, Nietzel, ja Walker 2004: 13-14).

1.3. Paarisuhtevägivalda tüpoloogiad

Sotsioloog Johnson (2008) on aastaid uurinud vägivaldseid paarisuhteid ning on leidnud, et seal esinev vägivald pole alati nii ühene. Johnson eristab paarisuhetes nelja erinevat tüüpi vägivalda: paarisuhte terror, situatsiooniline paarisuhtevägivald, vägivaldne vastuhakk ja vastastikune vägivaldne kontroll. Liigid erinevad sundiva kontrolli kasutamise määra poolest. Sundiv kontroll on igapäevases suhtluspraktikas rakendatav meetod partneri käitumise kontrollimiseks ning suunamiseks endale sobilikul viisil (Johnson, Leone, ja Xsu 2014). Johnson (2006) on arvamusel, et

erinevatel vägivalda tüüpidel on erinevad põhjused ning tagajärjed, mistõttu vajavad nad ka erinevat sekkumist.

Johnsoni (2008: 7-11) sõnul kasutab vägivaldne paarisuhte terrori korral ohvri allutamiseks sundivat kontrolli, mille eesmärk on allutada ning domineerida. Vägivaldne kasutab oma eesmärgi saavutamiseks erinevaid meetodeid sealhulgas vaimset, füüsilist ja seksuaalselt vägivalda. Vägivaldne kasutab naise allutamiseks mitmeid erinevaid taktikaid. Mees piirab naise majanduslikku vabadust, keelates tal tööl käia või kontrollides naise sissetulekuid ja väljaminekuid. Ent vägivaldne mees ise kasutab privileege oma perekonna ees, alandades naist ning surudes peale oma soove ning tahtmist. Oma tahtmist saamiseks võib mees manipuleerida ka lastega, ähvardades neile haiget teha või nad naiselt ära võtta. Mees võib ühe allutamise taktikana kasutada isoleerimist, keelates naisele suhtlemist sõprade ja perega. Vägivaldne võib oma tahte saavutamiseks naist emotsionaalselt alla suruda, kasutada eitamise või süüdistamise taktikat või naist ähvardada. Selliste taktikate rakendamine vähendab naiste vastupanu meestele, võimalusi suhtest lahkumist ning suurendab enesesüüdistamist (Johnson 2008: 7-11). Erinevad uuringud on näidanud, et naistel, kes elavad suhetes, kus mees kasutab ohvri allutamiseks sundivat kontrolli, esineb sagedamini vigastusi, post-traumaatilise stressi sümptomeid, nad kasutavad sagedamini ravimeid ning lõpetavad tööl käimise (Johnson 2006).

Vägivaldne vastuhakk toimub siis, kui naised, kes ei suuda enam kannatada enda vastu suunatud vägivalda, hakkavad nägema väljapääsu vägivaldsele mehele vastu hakkamises. Selline vastuhakk võib aga lõppeda mehe surmaga, mida hiljem käsitletakse kui ettekatsetud mõrva (Johnson 2008: 11).

Situatsiooniline vägivald on arvatavasti kõige levinum paarisuhte vägivalda tüüp. Sellega ei kaasne soov ohvrit allutada, vägivald tekib pigem kuhjunud pingetest. Vägivald võib alata nii naise kui ka mehe eestvedamisel. Vägivalda vallandajaks võib olla viha, ja agressiooni väljaelamine (Johnson 2008: 12-13). Situatsioonilises vägivaldas esineb enam füüsilist kui vaimset vägivalda, sest eesmärgiks pole partnerit allutada, pigem on see seotud puuduliku konfliktilahendamisoskusega suhetes (Johnson ja Leone: 2005).

Vastastikune vägivaldne kontroll on vägivalla tüüp, kus kumbki paarisuhte pool soovib saavutada teise partneri üle sundivat kontrolli - mõlemad pooled on võrdselt vägivaldsed ning sooviks on domineerimine partneri üle (Johnson 2008: 12).

Tüpoloogiatest selgub, et suhetes esineva vägivalla põhjused ei ole alati ühesed. Vägivalla ajendiks võib olla vägivallatseja soov domineerida ohvri üle kui ka oskamatus emotsioone kontrollida.

1.4. Vaimne vägivald paarisuhetes

Perekond on koht, kus näidatakse kiindumust ja hoolivust, kuid see on ka koht, kus võidakse vägivalda õigustada ning selle kasutamist andeks anda.

Vaimne vägivald esineb sageli varjatult. Mehe vägivaldne käitumine võib esialgu olla märkamatu manipuleerimine ja naise elu ning tegemiste kontrollimine, mille eesmärgiks on juhtida ning suunata naise mõtteid, tundeid ja käitumist (Kase ja Pettai 2006: 7). Vägivalla eesmärgiks on ohvri enesetunde, eneseusu, vastupanu ja isiksuse hävitamine (Kase 2004: 9). Vaimne vägivald ei tähenda alati teise inimese otsest solvamist või ta peale karjumist, see võib väljenduda ka peenekoelise ja oskusliku manipuleerimise või alandamisena (Linno jt. 2011: 6). Vaimset vägivalda võib vaadelda, kui järjepidevat protsessi, kus vägivaldne isik hävitab oma ohvri identiteeti. Protsessi eesmärk on tahtliku hirmutamise tagajärjel allutada ohver vägivallatsejale. Ohvrile sisendatakse hirmu ning rahutust, koos füüsilise vägivallaga suurendatakse naise ärevust ning hirmu veelgi. Selline pidev ärevusseisund mõjub ohvrile kurnavamalt kui vägivallajuhtum ise (Jordan jt. 2004: 14-15). Bancroft (2006: 33-34) leiab, et vägivaldsuse sümptomid on olemas, need avalduvad hukkamõistva käitumise sagenemises, varasema suuremeelsuse muutumises isekuseks, äge sõimamine ärritushoos, naise kaebuste pööramises naise vastu, mis tekitab naises endas süü tunde. Vaimselt vägivaldsele mehele on iseloomulikud ka sagedased meeleolumuutused, mis tekitavad naises segadust (Bancroft 2006: 33-34).

Vaimset vägivalda liigitatakse nelja suuremasse gruppi: kontrolliv käitumine, majanduslik vägivald, kuritarvitav käitumine, väljapressimine/laste kuritarvitamine (European Union Agency for Fundamental Rights 2014: 71-72).

Kontrolliva käitumise esinemisel piirab vägivallatseja naise suhtlemist sõprade ja sugulastega, mees on armukade kui naine suhtleb teiste meestega ning kahtlustab naist truudusetuses. Majanduslikuks vägivallaks nimetatakse käitumist, kus mees kontrollib naise rahakasutust ning piirab naise töökäimist (European Union Agency for Fundamental Rights 2014: 71-72). Kuritarvitavaks käitumiseks peetakse alandamist, ohvri ähvardamist kompromiteeriva materjaliga, koju lukustamist ning lahkuda keelamist. Väljapressimise korral ähvardab mees naiselt lapsed võtta või neile haiget teha (European Union Agency for Fundamental Rights 2014: 71-72).

1.5. Vaimse vägivalla tagajärjed naisele

Läbielatud vägivald põhjustab ohvrile mitmeid kannatusi ning tekitab temas erinevaid ja vastuolulisi tundeid. Kõige tavalisemad on häbi- ja süütunne, kuid ka alandus, viha ning hirm (Blanchfield, Margesson, ja Seelke 2008: 6; Kase 2004: 58). Psühholoogilised mõjud, mis kaasnevad vägivallaga on sageli pikaajalised ning paljud ohvrid tunnevad, et nendega on isegi keerulisem toime tulla kui füüsiliste tagajärgedega. Psühholoogilised mõjud, hakkavad ilmema alles aja möödudes. Sellisteks mõjudeks võivad olla kurnatus, unehäired, peavalud, keskendumisraskused ja mäluhäired. Ohvrid võivad kannatada ka õudusunenägude, ärevuse ja depressiooni all (Walker 2009: 146 - 153; World Health Organization 2013: 15-17). Ignatieva (2010: 6) toob oma magistritöös esile, et naised, kes kogevad paarisuhetes vaid vaimset vägivalda ei erine füüsilist vägivalda kogevatest naistest depressiooni, ärevuse ja posttraumaatilise stressihäire (PTSD), psühhoaktiivsete ainete tarvitamise poolest. Vaimne vägivald on seotud mitmete erinevate stressiga seostuvate haigustega nagu migreenid, artriidid, peavalud, kõhuvalud, kõhulahtisused, lisaks sellele võib vaimse vägivallaga kaasneda 3,2 korda suurem preeklampsia (rasedustusistuse) risk. Kase (2004: 60) toob lühidalt välja

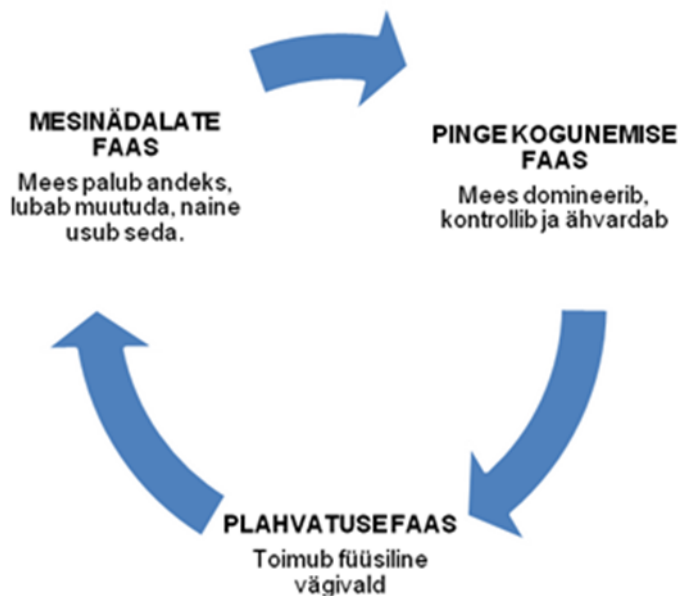
tagajärjed vaimsele ja füüsilisele tervisele. Kase sõnul esineb naistel traumeeritud psüühika, madal enesekontroll, apaatsus, nõrkus, väsimus, unetus, alkoholisõltuvus, vähene huvi seksuaalelu vastu, kroonilised haigused ja enesetapumõtted.

Vaimne vägivald on tavaliselt korduv ja kestab pikka aega ning kui ohver ei saa abi ega tuge, siis hakkavad abituse ja lootusetuse tunded süvenema. Naine võib hakata tundma viha laste vastu, sest puuduvad energiavarud lastega tegelemiseks (Kase 2004: 59-60).

Vägivalla kõige tõsisemaks tagajärjeks on surm. Näiteks naised teevad enamasti enesetappu ja enesetapukatseid siis, kui nad tunnevad, et ainuke kontroll, mis neile nende elus jäetud, on võtta endalt elu (Radford ja Harne 2008: 40).

1.6. Vägivalla tsükli teooria

Paarisuhetes vägivalla toimumise mehhanisme on seletatud vägivalla tsükli teooriaga, mille loojaks on sotsiaalteadlane ja terapeut Lenore Walker (Walker 2009: 91). Teooria seletab vägivaldse paarisuhete dünaamikat. Walkeri väitel valitsevad nii füüsiliselt kui vaimselt vägivaldsetes paarisuhetes teatavad seaduspärasused. Kui üks partneritest ei murra vägivalla ringi, siis kipuvad tsüklid korduma ning muutuma üha brutaalsemaks (Kase 2004). Walker leidis, et vägivallaringis vahelduvad omavahel kolm faasi (vt Joonis 1.): pingete kogunemise faas, plahvatuse faas ning mesinädalate faas (Walker 2009: 91).

Joonis 1. Vägivalla tsükkel (Soo, Reitelmann, ja Laan 2012, 42)

Pingete kogunemise faasile on iseloomulik tujude kiire vaheldumine, suurenevad äkilised vihapursked, kuid hirm naise lahkumise ees, armukadedus ning omanditunne suurendavad survestamist, mis väljendub süüdistustes ja alandustes (Dutton 2006: 211-212; Walker 2009: 91). Pinged võivad plahvatuse faasiks üle kasvada mõne minuti, nädala või kuu jooksul. Plahvatuse faasile on iseloomulik mehe kontrollimatu pingete maandamine. Selles faasis võib mees naist rünnata nii vaimselt, füüsiliselt kui ka seksuaalselt. Naisele võib selline pingete maandamise viis tekitada tõsiseid vaimseid kannatusi ja füüsilisi vigastusi (Dutton 2006: 211-212; Justiitsministeerium 2011; Walker 2009: 94). Plahvatuse faasile järgneb mesinädalate faas, mil mees muutub kuulekaks ning kahetsevaks. Selles faasis teevad mehed kingitusi, veenavad naise suhetesse jääma. Sageli naised usuvad, et mees on oma jutus siiras ning seetõttu ei soovi naised lahkuda (Dutton 2006: 211-212). Aja jooksul muutuvad vägivallaaktid üha brutaaalsemaks, mesinädalate faasid lühemaks (Kase 2004: 34).

1.7. Abisaamise võimalused

Eestis on paarisuhtevägivald muutunud aktuaalseks teemaks ning leiab üha suuremat kajastust nii meedias kui ka politseistatistikas. 2014. aastal liitus Eesti Istanbuli konventsiooniga (Euroopa nõukogu naistevastase vägivalda ja perevägivalda ennetamise ja tõkestamise konventsioon 2011), mis näeb ette, et riigid peavad rakendama meetmeid, mis muudaksid ühiskonna stereotüüpseid hoiakuid, ning vägivalda aktsepteerimist, vajadusel tuleks muuta ka kehtivat seadusandlust.

Hetkel puudub Eestil perevägivalda või paarisuhtevägivalda reguleeriv karistusseadustik ning peaaegu kõiki vägivallajuhtumeid, mis perekonnas toimuvad käsitletakse Karistusseadustiku paragrahvides 119–121, mis puudutavad kehalist väärkohtlemist või ähvardamist.

Naised, kes ei soovi paarisuhtevägivaldaga politseisse pöörduda, saavad abi paluda naiste tugikeskustest. Eestis on 13 naiste tugikeskust, mis pakuvad vägivalda kogenud naistele ning nende lastele majutusteenust, juriidilist abi või psühholoogilist abi. Abi on võimalus saada ka tasuta tugitelefoni 1492, mis pakub naistele emotsionaalset tuge ning annab vajaminevat informatsiooni (Naiste tugikeskused 2015).

Eestis on võimalik saada ka tasuta ohvriabi teenust, mida Sotsiaalministeerium koordineerib ning see on saadaval igas maakonnas. Ohvriabi töötajad pakuvad hädasolevatele naistele emotsionaalset tuge, jagavad informatsiooni abisaamise võimaluste kohta ning aitavad suhelda erinevate institutsioonidega. Ohvriabi töö on reguleeritud ohvriabi seadusega. Sama seadusega on reguleeritud ka lepitusteenus ning hüvitisemaksmise võimalused ohvrile (Ohvriabi seadus 2003).

1.8. Naiste paarisuhtevägivalla kogemustest Eestis ja välismaal

Eestis ja välismaal on viidud läbi mitmeid paarisuhtevägivalla uuringuid, kuid paraku on siiani vähe uuritud vaimse vägivalla esinemist ning tagajärgi naise tervisele ja enesehinnangule.

2004 – 2005. aastal töötati Lääne – Eesti Politseiprefektuuris koostöös Eesti Avatud Ühiskonna Instituudi ja Eesti Sotsiaalprogrammide Keskusega välja perevägivalla alase infokogumise süsteem (Kase ja Pettai 2005). Olulisema osa moodustas sellest vägivaldaleht, kuhu politsei pani kirja olulise informatsiooni, mis oli seotud perevägivalla juhtumiga. Uuringu läbiviimisel käsitleti 754 perevägivalla konflikti, mis 2004 – 2005. aastal Lääne–Eestis politsei poolt registreeriti. Tulemustest selgus, et 87% perevägivalla juhtumitest ründab mees naist, tüüpiline vägivallatseja on 30-49a vanune mees, kes ei tööta, tarvitab alkoholi ja on eelnevalt karistatud, 40% perevägivalla ohvritest kogeb perevägivalda paar korda aastas, iga kümnes ohver rohkem kui kord kuus. Tüüdid, kus vägivallatseja piirdus vaimse vägivallaga, moodustasid vaid viiendiku kõigist politsei väljakutsetest. Ülejäänud juhtudel on tegemist füüsilise või seksuaalse vägivallaga ning ligikaudu neljandikul perevägivalla juhtudel (26%) on vägivallatseja teinud ohvrile tapmisahvarduse. (Kase ja Pettai 2005).

2007-2008. aastal intervjueriti paarisuhetes vägivalda kogenud naisi ning vägivalla mõju neile (Soo ja Laas 2009). Uuringust selgus, et kõige enam puutusid naised kokku Johnsoni tüpologia järgi paarisuhte terroriga, mida iseloomustab mehe ülemuslikkuse näitamine ning kontroll naise tegemiste üle. Kontrolli saavutamiseks kasutasid mehed hirmutamist, manipuleerimist, töö käimise keelamist ning lastega manipuleerimist. Vägivalla tagajärjel olid kahjustunud naiste vaimne ja psüühiline tervis, sotsiaalsed suhted tuttavate ja lähedastega, toimetulek ja suhted lastega ning majanduslik toimetulek. (Soo ja Laas 2009)

Soo (2010) andis uuringus „Perevägivalla levik ja tagajärjed“ ülevaate 2009. aastal Statistikaameti poolt läbiviidud turvalisuse uuringu perevägivalla erimooduli tulemustest. Tulemustest selgus, et 39% uuringus osalenud inimestest on vähemalt korra

elus puutunud kokku vaimse vägivallega. Kõige enam olid vastajad kokku puutunud sõprade ja sugulastega kokkusaamise takistamise (31% vastanutest) ning tõsise hirmutamise ja ähvardamisega (25% vastanutest) (Soo 2010).

Erinevaid paarisuhtevägivalla alaseid uuringuid on läbi viidud ka mujal maailmas. 2012. aastal korraldatud üle-Euroopalises naistevastase vägivalla uuringust ilmnes, et hinnanguliselt 13 miljonit naist, mis moodustab 7% Euroopa Liidu 18–74-aastastest naistest, kogesid 12 kuu jooksul enne küsitlust füüsilist vägivalda. Hinnanguliselt 3,7 miljonit naist, mis moodustab 2% Euroopa Liidu 18–74-aastastest naistest, kogesid 12 kuu jooksul enne küsitlust seksuaalset vägivalda. • 43% naistest on kogenud paarisuhtes mingit liiki vaimset vägivalda nagu kontrolliv käitumine, majanduslik vägivald ja väljapressimine. Kõige levinum on aga naise alandamine ning mehe armukadedushood. (European Union Agency for Fundamental Rights 2014).

1.9 Probleemiseade

Paarisuhtevägivallale on hakatud viimasel aastakümnel laialdast tähelepanu pööramisele on muutunud politseis oluliseks prioriteediks, koolitama on hakatud spetsialiste ning 2011 aastal võeti vastu Istanbuli konventsioon, millele Eesti kirjutas alla 2014. aastal. Siiski pööratakse enam tähelepanu füüsilisele ja seksuaalsele vägivallale, kuid vaimne vägivald on jäetud tahaplaanile nii seadusandluses kui ka läbiviidud uuringutes.

Eestis toimus 2010. aastal turvalisuse uuring (Soo 2010), kus uuriti küll vaimse vägivalla levikut, kuid mitte selle toimumise dünaamikat, põhjuseid ja tagajärgi. Seetõttu on oluline mõista, kuidas vaimne vägivald suhtes toimub, mis on selle põhjustajaks ning milliseid tagajärgi toob see kaasa naisele.

Paarisuhtevägivallal on naisele mitmeid tagajärgi. See võib mõjutada erinevaid valdkondi naise elus: tervist, majanduslikku toimetulekut, tööga hõivatust ja sotsiaalset suhtlust jms. Tagajärgede tõsidus naisele sõltub oluliselt vägivalla raskusastmest ja

kestusest (Soo ja Laas 2009, 11). Seetõttu on oluline teada saada, kuidas naised ise tõlgendavad vaimset vägivalda ja kuidas hindavad naised oma toimetuleku võimalusi ning millised on vaimse vägivalla tagajärjed naisele.

2. METOODIKA

Käesoleva lõputöö eesmärk on teada saada, millised on naiste perspektiivist vaadatuna vaimse vägivalla avaldumine paarisuhetes, selle võimalikud tagajärjed ohvri tervisele ja enesehinnangule ning toimetuleku võimalused. Eesmärgi täitmiseks on püstitatud järgmised küsimused:

- Kuidas kirjeldavad naised vaimse vägivallakogemusi paarisuhetes?
- Millist mõju avaldas vaimne vägivald naiste tervisele ja enesehinnangule?
- Kuidas kirjeldavad naised oma toimetulekut vägivaldsetes paarisuhetes?

2.1. Uurimismeetodi valik ja põhjendus

Uurimistöös kasutati kvalitatiivset uurimisviisi. Kvalitatiivse uurimuse püüdluseks on leida ja avalikkuse ette tuua tõsiasi, selle asemel, et tõestada juba olemasolevaid väiteid (Hirsijärvi, Remes, ja Sajavaara 2010: 152). Kvalitatiivset uurimisviisi kasutatakse siis, kui ollakse huvitatud sündmuste detailidest, mitte niivõrd nende üldistest, kõige sagedamini esinevatest joontest. Samas ollakse huvitatud tähendusest, mida sündmustes osalejad neile annavad ja nende tähenduste struktuurist ning soovitakse saada andmeid teatud sündmustega seotud põhjuse–tagajärg suhetest, mida pole võimalik uurida eksperimentaalselt (Laherand 2008: 23). Kvalitatiivne uuring on suunatud inimeste kogemuste, arusaamade ja tõlgenduste mõistmiseks ning seetõttu võimaldab see tundma õppida vaimse vägivallakogemusega naiste tõlgendusi.

2.2. Andmete kogumine

Uurimustöö empiiriline materjal põhineb läbiviidud intervjuudel. Intervjuu on ainulaadne andmekogumismeetod, sest see võimaldab olla uuritavaga vahetus keelelises interaktsioonis. Intervjuu läbiviimisel on võimalik näha vastajat, tema näoilmet ning žeste, samas võib intervjuueeritav rääkida endast ja teemast rohkem, kui uurija on oodanud (Hirsijärvi jt. 2010: 191-192).

Uurimistöös kasutati andmekogumismeetodina poolstruktureeritud intervjuud. Poolstruktureeritud intervjuu on ankeet- ja avatud intervjuu vahevorm, kus intervjuu alateemad on teada, kuid küsimused pole eelnevalt täpselt sõnastatud ega järjestatud (Hirsijärvi jt. 2010: 195). Erinevalt struktureeritud intervjuust ei küsita poolstruktureeritud intervjuus suletud küsimusi ning puuduvad kindlaks määratud vahemikuga vastused. Uurijal on võimalik intervjuu käigus tagasi pöörduda teda huvitanud küsimuse juurde. Poolstruktureeritud intervjuu võimaldab uurijal saada nii verbaalset kui mitteverbaalset informatsiooni (Ayres 2008).

Intervjuud toimusid 2014. aasta detsembrist–2015. aasta jaanuarini. Kuna tegemist on väga tundliku teemaga, siis tuli naistega, kes intervjuudes osalesid, eelnevalt pikalt kokku leppida ning leida nende jaoks sobivaim ning turvalisim aeg ja koht. Intervjuud toimusid vaiksetes kohvikutes, sest naised ei soovinud neid läbi viia enda kodus. Teemadeks, mida intervjuudes käsitleti, oli suhte algus, vägivalla avaldumine, naise tervis ja abisaamise võimalused (vt. Lisa 1.). Intervjuude pikkus oli 1 – 1,5 tundi, vastavalt naiste avatusele ja rääkimissoovile. Intervjuud salvestati digitaalselt ning hiljem litereeriti ehk kirjutati sõna – sõnalt ümber.

2.3. Ülevaade uurimuses osalejatest

Kvalitatiivses uurimistöös valitakse uurimissubjektid eesmärgipäraselt, mitte juhusliku valimina (Hirsijärvi jt. 2010: 155). Kuna kvalitatiivse uurimuse eesmärgiks pole otsida

keskmisi näitajaid, ega statistilisi seaduspärasusi, siis võib andmestiku moodustada ka vaid üksainus intervjuu. Kvalitatiivses uurimuses ei püüta tulemusi üldistada, pigem toetutakse Aristotelese ideele, et üksikus kordub üldine. Seega, uurides piisavalt täpselt üksikjuhtumit, võime välja tuua ka nähtuse olulised jooned, mis sageli kordub ka siis, kui uurime nähtust üldisemal tasemel (Hirsijärvi jt. 2010: 168-169)

Uurimistöö läbiviimiseks oli esialgselt planeeritud viis intervjuud väimselt vägivaldsetes suhetes elavate naistega. Valimisse sobivad naised leiti autori tutvusringkonnast. Üks naine loobus intervjuust vahetult enne kokkulepitud aega ja ühe naisega ei õnnestunud kokku saada, ning seetõttu intervjueriti kokku kolme naist.

Uurimistöös osalevate naiste vanus oli intervjuu ajal vahemikus 33 – 50 aastat. Suhte pikkus varieerus 17-26 aasta vahel. Kahel osaleval naisel oli esimese astme kõrghariduse omandamine pooleli, kolmas naine oli kesk-eri haridusega. Kõigil naistel oli peres kasvamas kaks last.

Lähtuvalt uurimistöö eetikast on vajalik uuritava informeeritud nõusolek uuringus osalemiseks. Uurija peab tagama uuritava anonüümsuse ning seetõttu pöörati tähelepanu uurimistöö eetikale ning osalejate nimed muudeti konfidentsiaalsuse põhimõttel. Intervjuu toimumise eelduseks oli intervjueeritava nõusolek sellest temast rääkida ning lubadus, et andmeid ei kasutata naiste vastu ning ei avaldata nende delikaatseid ning muid äratundmist võimaldavaid isikuandmeid.

2.4. Analüüsimeetod

Intervjuude analüüs põhineb Laheranna (2008, 290) kirjeldatud kvalitatiivsel sisuanalüüsil. Kvalitatiivses sisuanalüüsis on oluline keskenduda keele kui kommunikatsioonivahendi tunnusjoontele ning teksti sisule või kontekstilisele tähendusele. Kvalitatiivses sisuanalüüsis koondatakse sarnase tähendusega tekstiosad vastavate kategooriate alla. Kategooriad võivad tekkida nii selgelt välja öeldud kui ka mõista antud sõnumitest (Laherand, 2008, 290).

Andmeanalüüs algas teksti mitmekordsest ning sõnahaaval läbilugemisest, millest tuletas autor koodid see tähendab, et tekstist tõsteti esile sõnad, mis väljendasid tähtsamaid mõtteid. Seejärel tegi uurija teksti kohta märkmeid, kus väljendas esmaseid muljeid ja arusaamu analüüsist. Protsessi kordumisel tekkisid koodidele nimetused, mis hiljem kategooriateks ühendati. Saadud kategooriad esitatakse andmete analüüsis ja arutelu peatükis.

Analüüsi tulemusel tekkisid järgmised suuremad kategooriad:

- naiste kirjeldused vägivalda avaldumisest;
- vägivalda tagajärjed;
- naiste toimetulek vaimse vägivaldaga.

3. NAISTE TÕLGENDUSED VAIMSEST VÄGIVALLAST

Uurimistöö analüüs ja arutelu põhineb kolmel vaimselt vägivaldsetes paarisuhetes elavate naiste intervjuudel. Naistel paluti rääkida nende suhete loomistest, vägivalla avaldumisest suhetes, vaimse vägivalla tagajärgedest naistele ning toimetulekuvõimalustest ning tulevikuplaanidest. Intervjuude tulemused on esitatud kategooriate alusel, alustades suhte loomisest ning lõpetades naise tulevikuplaanidega. Naiste nimed on asendatud tähtede ja numbrite kombinatsioonidega N1, N2 ja N3, ülejäänud äratundmist võimaldavad andmed on asendatud Xga.

Ehki naised kirjeldasid intervjuudes erinevaid aspekte nii vaimse kui ka füüsilise vägivallaga, on siiski antud uurimistöö pearõhk suunatud suhtes esinevale vaimsele vägivallale. Järgnevalt on antud ülevaade andmete analüüsimisel tekkinud kategooriatest.

3.1. Naiste kirjeldused vägivalla avaldumisest

Esmalt uuris uurimistöö autor naistelt nende suhte kujunemist ning seda, kuidas vägivald üldse alguse sai. Intervjueeritavad rääkisid, et suhte algus oli meeldiv periood, mil mehed suhtusid neisse suure tähelepanelikkusega. Kaks naist rääkisid, et mees tegi sagedasti kingitusi ning tõi lilli, üks naine aga väitis, et suhte alguses oli pigem tema aktiivsem pool ning mees vaoshoitum ning tagasihoidlikum. Naiste sõnul kestis selline aeg kooselu alguseni. Kokkukolimiseiga toimus ka meeste käitumises täielik pööre ning hakkasid ilmnema esimesed märgid vägivallast, mis avaldusid armukadedushoogudena.

Naiste sõnul algas vägivald mehe armukadedusstseenidega, mis väljendus karjumises ja süüdistamises. Kahe naise intervjuudest selgus, et mehe armukadedus algas raseduse ajal, ühel naisel algas see peale lapse sünni. Mehed süüdistasid naisi truudusetuses. Lisaks süüdistustele hakati naiste liikumisvabadust piirama-naistel keelati kusagile üksinda minna, pandi paika kindlad kellaajad või hakati piirama telefoniga rääkimist.

N2: „kui ma juba rase olin tulid juba esimesed ohumärgid meile juba ... kui ma olin kolmandat kuud rase, tekkis mul rasedustoksikoos, siis ta helistas mulle sinna haiglasse, et ma olen sinust igasugu jutte kuulnud, siin külapeal vahepeal ja ... et kas see ongi üldse minu laps ja et sa oled ikka selline ja selline“

N3: mu laps oli 5 kuune kui esimest korda sain aimu tema armukadeduse hoogudest, et ma ei tohi kellegagi rääkida.“

Naiste sõnul ei saanud nad meeste käest erilist tuge peale lapse sünni ning pigem tundsid, et peavad ise hakkama saama. Üks naistest rääkis, kuidas mees oli teda pidevalt süüdistanud lapse õistes nutuhoogudes mille tõttu ei saa mees ei piisavalt puhkust.

Vägivaldne mees tajus kõiki naise kodust väljaspool olevaid suhteid ohuna. Mehed tundsid armukadedust kõikide vastu, kellega naised lävisid–naise tuttavad, sõbrad, vanemad, isegi paari ühised lapsed võisid mehes armukadedushoo esile kutsuda, mistõttu hakkasid mehed ka oma lapsi alavääristama.

N1: „... siis mingil aja hetkel talle ei meeldinud enam minu sõbrad, ta nägi neis rivaale ...“

N2: „... lastega tuli ka sisse see armukadeduse teema, talle ei meeldinud, et ma nendega hästi läbi saan, ta mõnitas siis neid ja mind ka, et mis te seal kudrutate, see tegi haiget, need olid ju tema lapsed, mitte mingid suvalised mehed ...“

Sarnaselt käesolevale uurimistöole on ka üle Euroopas (European Union Agency for Fundamental Rights 2014) uuringus välja toodud, et 42% naistest on kannatanud raseduse ajal erinevat liiki vägivalda all endiste partnerite poolt ning 20% praeguste partnerite poolt. Mees, kes siiani on nautinud ainuisikuliselt naise tähelepanu, ei suuda leppida tähelepanu jagamisega. Bancroft (2006,: 107-108) leiab, et paljude

vägivallatsejate puhul avaldub omanditunne just seksuaalse armukadeduse vormis. Ka käesoleva uurimistöö autor jõudis järeldusele, et vaimselt vägivaldne mees muutub armukadedaks ning on suure omanditundega, mistõttu hakkab ta piirama naise suhtlemis- ja liikumisvabadust.

Naised rääkisid, et meeste kontrolli-vajadus hakkas järk-järgult suurenema. Mehed soovisid kontrollida kogu naise elu ning piiranguid seati paljudele erinevatele tegudele, nagu telefoniga rääkimine või vanemate külastamine. Üks naistest rääkis, kuidas mees nõudis temalt isegi telefoni väljavõtteid ja ligipääsu arvuti ajaloole. Samas keelas mees tal ka üksi vanemate juurde minna, millest võib järeldada, et mees ei soovinud enda jaoks kontrollimatuid olukordi. Sõbrannadega suhtlemisel seadsid aga mehed sageli kahtluse alla naise emaduse, tuues argumendiks, et „normaalsed emad“ ei käi väljas, vaid on kodus oma laste ning mehega.

N2: „siis ta hakkas mu telefoni juba niimoodi, et kellega ma räägin, miks ma räägin palju ma räägin. Palju ma kodust ära olen, oma vanemate juures poleks ma tohtind üldse käia ilma temata, kui käisin siis tund kaks, mitte rohkem.“

N3: „mees arvas, et see pole ole normaalne käitumine kui naine lihtsalt läheb kodust ära, oma laste ja oma mehe juurest, kellegi sõbranna juurde“

Johnsoni (2008, 8-10) kirjeldustes kasutavad mehed naise allutamiseks erinevaid taktikaid, mis piiravad naise õigust käia tööl, omada raha või sõpru. Isoleeritud naist on võimalik alandada ja solvata ning süüdistada, selline käitumine tekitab naises pidevat süütunnet ning võimetust suhtest lahkuda. Johnsoni kirjeldus ühtib ka uurimistöö tulemustega.

Bancrofti (2006: 298 - 299) sõnul kasutavad vägivaldsed mehed naistega suhtlemisel manipuleerimist ning üleolekut ja lugupidamatust, pidades naist ebaküpsaks või ebakompetentseks emaks, mistõttu naine võibki loobuda oma sõpradest ning väljaskäimisest. Walker (2009: 138) lisab, et vägivaldsed mehed soovivadki naisi oma perekonnast ning lähedastest isoleerida, sest see vähendab naise põgenemise võimalusi.

Samale arvamusele on jõudnud ka Johnson (2008: 7-10), kes leiab, et vägivaldne mees rakendab naise kontrollimiseks nii naise piiramist, halvustamist kui ka laste nimel manipuleerimist.

Naiste intervjuudest selgus, et mehed kasutasid ka majanduslikku piiramist. Mehed soovisid naiste töölt äratulemist. Põhjenduseks toodi naiste madalad sissetulekud, mis ei kata kulusid ning mees peab seetõttu peret ise ülal pidama. Samal ajal nõudsid mehed pidevalt ülevaadet naiste lasterahade kasutamise kohta. Töölt äratulemisega muutusid naised mehest rahaliselt sõltuvaks ning see raskendas suhetest lahkumise võimalust.

NI: „, ta leidis, et minu töölkäimine on mõttetu, ma ei teeni nagunii piisavalt, võiks selle asemel kodus midagi asjalikku teha, samas küsib pidevalt, et kuhu ma lasterahad panen, et tema ei ole nendest ju sentigi näinud ...“

Naised kirjeldasid ka olukordasid, kus mees tegi märkuseid poes ostetud toodete kohta. Näiteks rääkis üks intervjuueeritavatest, kus naine soovis lastele osta allahinnatud kohukesti, kuid mees leidis, et ühe euro kulutamine kümnele kohukesele on liiast, kuid sama poes käigu ajal ostis mees endale kuue euro eest alkoholi. Bancroft (2006, 202-203) juhibki tähelepanu asjaolule, et vägivaldsel mehel on topeltstandardid, mistõttu on vägivaldsele mehele tema arvates enam lubatud kui ülejäänud pereliikmetele. Ta võib osutada teiste pereliikmete vigadele või süüdistada neid üleliigses kulutamises, kuid tema enda kohta pole lubatud mingisugune kriitika.

Naised lisasid, et mehed teevad neile märkusi ka kõige väiksemate asjade kohta, nagu märkused väljanägemise või toidutegemise oskuste kohta, ent oli ka markantsemaid näiteid, kus mees kontrollis hommikul autol spidomeetrinäitu ning õhtul kontrollis naise päevaseid sõite naise autosõidu teekonna kopeerimisega. Naine kirjeldas ühte olukorda, kus mees sõitis autoga läbi naise päeval sõidetud teekonna, veendumaks naise jutu õigsuses. Üks naistest rääkis ka, et tema mees on korduvalt lubanud nende kodu katta turvakaameratega nii öelda turvalisuse kaalutlustel kuigi naine on igapäevaselt kodune.

Intervjuueeritud naiste suhet iseloomustab ebavõrdne võimusuhe, kus mees on domineerivam ja naine alluvam pool. Paljudele suhetele, kus esineb vägivalda, eelkõige Johnsoni (2008: 26-31) poolt kirjeldatud paarisuhte terrorismile iseloomulikku

käitumist, kus on omane selline võimuvvertikaal. Johnsoni sõnul iseloomustab sellist suhet patriarhaalne arusaam meeste ja naiste rollidest, kus mees on leivateenija ja tema elu on avalikus sfääris ning naine on kodune. Kase (2004: 29) arvates ongi domineerivale suhtele iseloomulik, et mees on see, kes otsustab, kellega ja millal naine võib suhelda, mees dikteerib naise õiguse üle käia tööl või rahapaigutuse. Mees leiab, et naise koht on kodus ning ta peab loobuma oma õigustest pere ja mehe ees.

Naiste sõnul toimus vägivald suhtes tsüklilisena, nagu on seda kirjeldanud ka Walker (2009: 91-95). Naised ise nimetasid vahelduvaid vägivaldahoogusid „tsükliteks“ ning vägivaldalla kulmineerumist „plahvatusteks“. Naiste sõnul hakkasid mehed pingete kuhjumise perioodil muutuma närvilisteks ning tegema märkuseid erinevate asjade kohta. Üks naine kirjeldas juhtumit, kus mees tegi ironiseerivaid märkuseid tema toidutegemise kohta, leides päevade kaupa, et naise toidud on kas liialt magedad või soolased. Naise sõnul toimus „plahvatus“ siis, kui naine julges viimaks vastu hakata - plahvatusperioodidel võisid mehed lisaks alandavale käitumisele muutuda ka vägivaldseks, hakates asju lõhkuma või lüües ka naist. Ühe intervjuueeritava naise sõnul toimus nende suhtes vägivald tsüklitena, kus mees muutus talvel vägivaldsemaks ning suve saabudes vägivaldus taandus. Intervjuud analüüses selgus, et mees kartis, et naine võib suve saabudes suhtest lahkuda, sest lastel on sel perioodil koolid lõppenud, kuid talvel on suhtest lahkumine selle tõttu raskendatud.

Ka Walker (2009: 91-95) on viidanud asjaolule, et vägivaldsetes suhtes võib olla erinevate tsüklite pikkus varieeruv, kordudes kas päevades või kuudes. Erinevate tsüklite vaheldumine tekitab naistes segadust ja väsimust ning vähendab soovi lahkuda vägivaldsetest suhetest.

Üks naistest rääkis, kuidas ta peale tülide lõppu soovis suhtest lahkuda, kuid iga kord tuli mees temalt andeks paluma, küll lillede, tortide ning suuremate tülide puhul isegi ehetega. Kõikides suhetes oli ühiseks jooneks, et tülide lõppedes suutsid mehed naistele selgeks teha, et naised on ise selles tekkinud tülis süüdi ning on mehe vägivaldse reaktsiooni ise põhjustanud. Selline käitumine oli sageli tulemuslik, sest naised

hakkasid kahtlema äraminemise õigsuses ning süüdistama ennast või otsima mehe vägivaldsele käitumisele õigustust. Kõik naised mõnsid, et nad soovisid uskuda, et mees siiski mingil erilisel põhjusel lõpetab vägivaldse käitumise ning naise alandamise ja solvamise.

NI: "... kord kuus on ikka plahvatus, siis luban et lähen ära ja siis teeb tema kõik selleks, et ma vaid ära ei läheks."

Sarnaselt uurimistöös esitatud tulemustele, iseloomustab ka Walkeri (2009, 92 -95) sõnul pingete kuhjumise perioodi mehe kriitika ning suurenenud sõimlemine, mis eskaleerub „plahvatusena“. Sel perioodil muutub mees oma käitumiselt kontrollimatuks ning võib naist ähvardada või käituda füüsiliselt vägivaldselt. Mesinädalate faasile on aga omane mehe vabandav käitumine ning kingituste tegemine. Mees on valmis kõigele, et naisel ei tekiks soovi suhtest lahkuda.

Naised, kes osalesid uurimustöös rääkisid oma elukaaslastest kui meestest, kes tarvitavad liigselt alkoholi. Alkoholitarbimise tagajärjel muutusid mehed senisest agressiivsemateks ning olid valmis naist ka füüsiliselt ründama. Naised kirjeldasid erinevaid olukordi, kus mees oli peale liigset alkoholi tarbimist hakanud naist ning lapsi alandama ning süüdistama. Siiski tõid naised välja asjaolu, et mees on vägivaldne ka kaine peaga. Ka Bancrofti (2006, 242-243) arvates on vägivaldsed mehed, kes liialdavad mõnuainetega, väärkohtleva käitumisega ka siis, kui nad on kained, kuid nende julmus võib alkoholi mõjul suureneeda. Sama tulemus selgus ka intervjuudest, sest naised lisasid selgituseks, et alkoholi jooles on meeste väljaütlemised alandavamad ning mehe käitumine muutub kogu perekonda provotseerivaks ning häirivaks, näiteks hakkab mees enda materiaalseid panuseid esile tooma ning ülejäänud perekonna ja oma naise panust vähendama ning naist ja lapsi halvustama.

NI: „Ta tuli koju, oli vist käinud jälle kuskil sõpradega koos joomas, tegi siis külmkapi ukse lahti, siis saime kõik, et millised muidusõjad me oleme, kuidas tema ainult rabab ja rassib ning meie tema elektrit ja sööki kulutame. Et lapsed kah, suured mehed juba, aga passivad niisama ema p... taga.“

Naiste sõnul muutusid mehed alkoholi tarvitamise tagajärjel senisest veelgi enesekesksemateks ning ülejäänud pereliikmete suhtes vaenulikumaks. Üks naistest rääkis, kuidas tema elukaaslasel oli alkoholi jooles olles komme panna televiisor või raadio valjult mängima, seda ka sel ajal kui lapsed magasid.

N2: „Sageli, kui ta oli joonud, siis ta pani teleka või raadio kõvasti üürgama, ta ei hoolinud kellestki, et väikesed lapsed või midagi, tema tahtis nautida ja kui meile see ei meeldinud, siis kaduge“

Naiste sõnul oli mehe alkoholi tarbimine igapäevane osa nende elust, mehed õigustasid oma joomist aga pingete ja murede kuhjumisega. Alkoholi mõjul toime pandud vägivaldseid tegusid (löömist, juustest tirimist jms.), sageli aga mehed eitasid ning süüdistasid naist valetamises.

N2: „ükskord lõi ma mul silma siniseks, muidugi, jälle purjus peaga, kuid hommikul ütles ta, et sellist asja pole olnud, ise jooksid vastu ust, et siis mind jälle süüdistada ja halvas valguses näidata, mina sind puudutanud pole“

Ka Bancroft (2006, 242-253) leiab, et vägivaldsed mehed, kes tarvitavad liialt alkoholi leiavad kellegi või midagi, kes on nende mõnuainetega liialdamises süüdi, ta lisab, et alkohol annab vägivaldsele vabanduse vägivaldse käitumise õigustamiseks.

Intervjuudest selgus, et meeste alkoholi tarbimine kodust eemal andis naistele võimaluse mehest ning tema tujudest puhkust saada, sest mehed viibisid sellel ajal kodust eemal ning naised said seetõttu minna magama enne meeste kojutulekut või loota, et mehed tulevad koju vaid magama. Analüüsides naiste vastuseid mehe alkoholi tarbimisest, jäi mulje, et naised loodavad, et mehed on koju tulles nii purjus ja väsinud, et ei jõua enam tüli norida. Siiski tundsid intervjuueeritavad hirmu selliste olukordade ees, kus mehed tulid koju jooles olekus ning agressiivsetena, valmis ka kõige väiksema asja pärast tüli norima. Seega tuli naiste jutust välja kummaline vastuolu- ühelt poolt oli meeste alkoholi tarbimine naistele kergendavaks, kuid teisalt brutaalsemat vägivalla riski põhjustavaks teguriks.

Johnson (2008: 65) on leidnud, et alkoholi tarbimine võib muutuda vägivalda soodustavaks teguriks. Pettai ja Kase (2005, 4) jõudsid oma uuringus järeldusele, et enamus vägivallatsejaid on alkoholi liigtarvitajad, kuid Soo (2010, 28-29) toob välja, et alkohol on pigem vägivalda vallandav ja vabandav tegur, kui vägivalda põhjustaja, sest paljud uuringud tõestavad, et mees käitub naisega vägivaldselt ka kainenena.

3.2. Vägivalla tagajärjed naistele

Analüüsi tulemusel selgus, et suhetes esinev vägivald toob endaga kaasa mitmeid erinevaid tagajärgi nii naise enesehinnangule kui ka tervisele. Esmalt rääkisid naised, et neil on tekkinud vägivalda toimumise järel segadustunne, häbi ning enesesüüdistus ja hirm ühiskonna süüdistavate hoiakute ees.

Naised kirjeldasid, kuidas on korduvalt süüdistanud mehe käitumise tagajärjel iseennast. Naised süüdistasid ennast üleolevas või provotseerivas käitumises, mis võiski põhjustada mehe vägivalduse.

N2: „tihtipeale tundsingi et ma ise olengi süüdlane, äkki käitusingi natuke liiga üleolevalt või liiga väljakutsuvalt või mis iganes ...“

Ühe naise intervjuust võis välja lugeda, et lisaks enesesüüdistamisele, tundis intervjuueeritav hirmu ühiskondliku hukkamõistu ees, mistõttu võib olla ka raskendatud suhtest lahkumine.

N1: „vahest ma mõtlen, et miks ma ei läinud ära, kui lendas esimene kauss, miks ma ei läinud ära kui mulle üteldi, et ma ei sobi tema sõpradele, kuidas ma saan siis arvata, et ma pole ise süüdi, kui enamus inimesi ütleb, et loll naine oled, kui lubad end nii kohelda“

Naised rääkisid ka segadusest, mis valdas neid meeste vastuoluliste ütleliste ja käitumiste tagajärjel. Üks naine tõi näite, kuidas tema elukaaslane, kes talle korduvalt oli kinnitanud, et armastab teda, ühel hetkel naist oma sõprade ees kohatute nimedega

kutsuma hakkas. Naise sõnul oli ta mehe halvustavatest märkustest segaduses ja alandatud.

N2: „... mind valdas segadus, kuidas sai mees, kes peaks mind armastama, ütleva oma sõprade ees, et ma olen lits, keda võib kõigiga jagada ...“

Sarnaselt uurimistöö tulemustele, on ka Kase (2004: 58-59) leidnud, et naised, kes kogevad suhtes vägivalda, kalduvad tundma segadust ning häbi, viha, naist võivad tabada tujukus, ärrituvus ning nutu ja paanikahood.

Naised kirjeldasid ka erinevaid haigussümptomeid, mis neid kooselatud aastatel vaevanud on. Peamiseks probleemiks on naistel peavalud ning iiveldushood, samas tõid kaks naist välja ka sagenenud liigesevalud ning närvilisusest tekkinud nahalööbe. Kõik naised aga rääkisid erinevatel eluperioodidel esinenud depressioonist, mida on ravitud kas ise või pöördutud arsti vastuvõtule. WHO (2013: 15-17) andmeil ongi naistel, kes kogevad vägivalda, tõenäosus haigestuda erinevatesse psühholoogilistesse või füüsilistesse haigustesse, nagu unehäired, depressioon, söömishäired. Ent üks naistest kirjeldas ärevushäirele, mis esinevad koos posttraumaatilise stressihäirega, iseloomulikke sümptomeid. Naise sõnul on tal tekkinud probleeme mälu ja keskendumisega, tal tekivad mehe kojutulekul närvilisuse hood ning peavalud, peopesad hakkavad higistama ning kurku tekib klomp. Naine rääkis kuidas tal on tekkinud unehäired ning probleemid söömisega, teatud perioodidel esinevad tal meeletud söömahood, kuid järgmisel perioodil on tal krooniline kõhulahtisus. Walker (2009) kirjeldabki posttraumaatilise stressi sündroomi kui olukorda, kus naisel on ülikõrge erutus seisund ning paanikahood. Üks intervjuueeritav rääkis, et paljud tülid, mis kodus aset leiavad, ununevad tal kas tundide või päevadega ning ta ei suuda enam meenutada, miks ta üldse ennast alandatuna või solvatuna tundis. Walkeri sõnul ongi posttraumaatilisele stressile iseloomulik aset leidnud vägivalda eitamine või minimaliseerimine. Ebameeldivate mälestuste blokeerimine mälu, probleemide eitamine ning minimaliseerimine aitab ühelt poolt tulla toime vägivalda tagajärgedega, kuid teisalt vähendab naise võimekust tunda ära tõelist hädaohtu.

Käesolevast uurimistööst selgus, et naistel, kes kogevad suhtes vägivalda, võib esineda probleeme enese viha taltsutamise ja taltsutamise, mistõttu võivad nad pöörata oma mahasurutud tunded endast nõrgemate – laste vastu. Üks naistest rääkis, kuidas tal on endal tekkinud probleeme viha tagasihoidmisega ning ta on oma lapsele mitmeid kordi kätega kallale läinud, sest ta leiab, et laps manipuleerib temaga ning kasutab kohati isaga sarnast kõnepruuki. Ka Kase (2004: 60) on juhtinud tähelepanu asjaolule, et vägivalda all kannatavad naised hakkavad ajajooksul tundma viha oma laste vastu, sest ei leia endas enam piisavalt jõudu tegeleda laste heaoluga. Ent naine lisas, et on valmis ründama ka oma meest olukordades, kus elukaaslane on ta nii endast välja viinud.

N2: „... momendil kui ta hakkab mind isiklikul tasandil solvama siis ma end kontrollida ei suuda. Siis ma võiks ise selle inimese ära tappa, sest ma kaotan täielikult enesevalitsuse ...“

Johnsoni (2008: 48-60) arvates võivadki naised väsida mingil hetkel nende vastu suunatud kontrollivast vägivallast ning võivad hakata avaldama ründajatele vastupanu.

3.3. Naiste toimetulek vaimse vägivallaga

Uurimistöö autor soovis teada vaimse vägivallaga toimetuleku võimalustes. Kõik kolm naist rääkisid, et hoolimata meeste püüdlustest neid isoleerida tuttavatest ja lähedastest, on neil siiski säilinud mõned suhted nii pere kui ka sõpradega. Naiste sõnul saavadki nad oma kodusest elust rääkida sõpradele ja tuttavatele. Naised leidsid, et rääkimisel on teatud teraapiline toime, mis aitab kodust vaimset vägivalda paremini taluda. Intervjueeritavate sõnul annab rääkimine võimaluse näha oma probleeme uues valguses või võrrelda kodus toimuvat oma sõbrannade eludega, mistõttu tunduvad enda probleemid väiksemad.

N1: „Mul on üks väga hea sõbranna, temaga saan ma peaaegu kõigest, mis mul kodus aset leiab, tal on endal peaaegu samasugune seis ...“

N2: „... ma saan rääkida, see teeb nagu olemise paremaks, siis ma näen nagu ise, et tegelikult polegi mu probleemid nii suured, teistel on ju hullemaidki asju ...“

Sarnasele tulemusele on jõudnud ka Soo ja Laas (2009), kelle sõnul vähendavad ja võrdlevad naised vägivaldse suhtega toimetulekuks enda suhetes toimuvat väärkohtlemist sarnaste kogemustega.

Naiste sõnul ei saa nad mõne sõbraga oma kodusest elust rääkida, pigem vaid nendega, kes omavad sarnaseid kogemusi. Naised olid veendumusel, et need sõbrad ja tuttavad, kellel vägivaldaga kokkupuuted puuduvad, ei suuda neid piisavalt mõista ning kardeti ka süüdistamist ning hukkamõistu.

N3: „vaatan ühte oma sõbrannat, tal on ideaalne elu, me oleme korduvalt rääkinud nii kolmandas isikus vägivallast suhtes, ma näen ta suhtumist, et naised on ise süüdi, et miks nad minema ei lähe, kuidas, kuidas ma siis saan talle rääkida ...“

N2: „mul on mitu head sõbrannat, ühega, ma tean, et tal on sama seis kodus, et mees on selline, aga teine, temal on tore mees ja vahvad lapsed, talle ei räägi ma midagi, mul on lihtsalt häbi, et mina olen nii saamatu, mis ta siis minust arvaks“

Kõik uuringus osalevad naised leidsid, et ei ole valmis oma koduste probleemidega pöörduma politseisse või varjupaikadesse. Põhjenduseks toodi häbi või leiti, et probleemid kodus pole piisavad, et asjale ametlik käik anda. Üks naistest tunnistas, et ta on mõnikord siiski mõelnud varjupaika minemisele. Analüüsist jäi mulje, et naised arvavad, et vaimne vägivald pole piisavalt tõsine olukord suhetest lahkumiseks ning väljastpoolt abi otsimiseks. Seda arvamust võib kinnistada asjaolu, et vaimne vägivald pole seadusega karistatav.

N3: „ei, ma ei taha minna kuhugile varjupaika, seal on naised, kes saavad kodus peksa, miks peaks mina sinna minema, mis nad teha saavad, mul pole ju ühtegi sinikat ...“

Intervjuudest ilmnes, et lisaks oma isiklikule häbile, ei soovinud naised abi otsimisega tekitada piinlikust mehele.

N2: „, ma olen sellele küll mõtelnud, et minna varjupaika, aga ma ei ole valmis sinna minema, mul on tunne, et siis saavad kõik teada, mis mul kodus toimub, meil siin väike linn ka, mis siis minust mõeldaks ja minu mehest, see võiks kuidagi teisiti ikka lõppeda..“

Ka Paats (2010, 74) nendib, et ohvrit süüdistavate hoiakute tõttu ei tunnista paljud ohvrid avalikult oma kogemusi, Soo (2010, 34) jõudis oma uuringus järeldusele, et enamasti räägivad vägivalla all kannatanud inimesed juhtunust oma lähedastele või sõpradele, vaid 7% usaldas arsti või mõnda muud spetsialisti. Enamasti olid spetsialistide poole pöördujateks füüsilise vägivalla all kannatanud isikud.

Küsites naistelt ravimite kasutamise kohta, selgus, et naiste suhtumine neisse on erinev. Kaks naist tunnistasid, et on erinevatel eluetappidel kasutanud antidepressante, leides, et need on aidanud neil tundeid tuimestada ning mehe vihahoogudesse rahulikumalt suhtuda. Üks naine aga leidis, et igasugused ravimid on tarbetud ning oma probleemidega tuleb ise hakkama saada

N1: „, ei, ma pole kunagi mõtelnud mingite ravimite peale, mis need aitavad, teevad uimaseks, ei, ma arvan, et ma pean ikka ise oma probleemidega toime tulema“

Üks intervjuueeritavatest aga rääkis, kuidas ühel hetkel sattusid lisaks mehe vägivallatsemisele mitmed erinevad olmeprobleemid samale ajaperioodile, mistõttu ta pöördus abisaamiseks arsti poole.

N2: „, ükskord läksin perearstile, ütlesin, et stress tapab, tema siis kirjutaski mulle. See tegi nagu kergemaks, mulle ei läinud enam korda, mis ta seal õiendab....“

Ühena vägivallaga toimetuleku viisidest tõid naised esile ka vägivallatu tuleviku lootused. Naised uskusid, et on tulevikus valmis suhetele lõpu tegema ning sellele mõtlemine annab neile jõudu edasi elada. Kõik kolm naist olid arvamusel, et ühel päeval on nad valmis oma kooselu lõpetama ning oma eluga edasi minema, samas ei olnud ükski naistest valmis seda tegema lähiajal, tuues põhjuseks nii väikesed lapsed, kes jääksid lahkumineku korral isata, kui ka kodused kohustused. Siiski lootsid kõik naised, et ühel päeval saab suhe kahepoolse rahumeelse lõpu.

N1: „ ma usun, et ühel päeval saab see kõik läbi, näiteks siis kui lapsed minema lähevad, siis ta saab ise ka aru, et meid ei hoia enam miski koos, siis saan ma ära minna ...“

N2: „vahel ma mõtlen tulevikule ilma oma meheta, siis olen ma vaba ise otsustama, ma mõtlen, et ma saan siis teha seda, mis mulle meeldib, kasvõi paljalt mööda maja käia ja keegi ei torka, et ma olen paks“

Vastustest jäi mulje, et mehest lahkumine on naistel küll mõtteis olnud, kuid pidev segadusse ajamine ning alandamine on muutnud naised otsustusvõimetuteks, mistõttu on nad lükanud elumuutvad otsused kaugesse tulevikku. Naisi aitab vägivallatu tuleviku visualiseerimine, see aitab toime tulla olevikus toimuva terroriga.

KOKKUVÕTE

Paarisuhtevägivald on muutumas üha aktuaalsemaks teemaks, kuid siiani ei ole pööratud piisavalt tähelepanu vaimsele vägivaldale paarisuhetes. Seetõttu oli lõputöö eesmärgiks teada saada millised on naiste perspektiivist vaadatuna vaimse vägivalda avaldumine paarisuhetes, selle võimalikud tagajärjed ohvri tervisele ja eneschinnangule ning toimetuleku võimalused. Uurimustöö eesmärgi saavutamiseks viidi läbi kolm kvalitatiivset intervjuud vaimset vägivalda kogenud naistega.

Intervjuudest naistega selgus, et naiste kogemused sarnanevad Johnsoni (2006) kirjeldatud paarisuhte terrorismiga. Mehed rakendavad naiste kontrollimiseks erinevaid vaimse vägivalda mehhanisme, nagu lastega manipuleerimine, isoleerimine, majanduslik vägivald, ähvardamine, privileegide kasutamine, süüdistamine. Esmase vägivalda märgina toodi esile meestel esinevad armukadedushood, mis algasid juba naiste raseduse ajal või vahetult peale lapse sünni. Naistele hakati seadma erinevaid piiranguid, nagu telefoniga rääkimine, sõpradega suhtlemine, sugulaste juures käimine, nõudsid tööst loobumist jms. Naised rääkisid, kuidas mehed solvasid neid erinevate sõnadega, tegid kriitikat nii välimuse kui ka söögitegemise kohta. Samas alandasid mehed ka lapsi või kasutasid neid naise manipuleerimiseks. Füüsilist vägivalda esines suhetes vähe ning see leidis aset pigem siis kui mehed olid alkoholi tarbinud ja seetõttu oli nende käitumine naiste sõnul nii nende kui ka laste suhtes agressiivsem.

Paarisuhtevägivalda kirjeldati, kui tsükliliselt esinevat nähtust, mis on sarnane Walkeri tsükliteooria käsitlusega, kus esinevad pingete kogunemise faas, plahvatuse faas ning mesinädalate faas. Pingete kogunemise faasi kirjeldati, kui närvilist perioodi, kus mees teeb naisele iga pisemagi asja eest märkuseid ning plahvatuse faas võib alguse saada väga pisikesest eksimusest. Selles faasis mõtlesid naised ka äraminekule. Samas mesinädalate faasile oli omane lillede ning kingituste tegemine ning lubaduste andmine,

mistõttu naised hakkasid kahtlema äraminemise õiguses ning pigem hakkasid ennast süüdistama tekkinud vägivalla põhjustamises.

Vägivalla tagajärjedena tõid naised välja häbi ning enesesüüdistamise. Samas on neile naistele iseloomulikud ka viha, ärrituvus ning nutuhood, kusjuures hakkavad naised lõpuks tundma viha nii oma elukaaslase kui ka laste vastu, mistõttu võib neist endist saada väärkohtlevad lapsevanemad. Vägivalda talunud naistele on tavapäraseid ka traumaatilisele stressile iseloomulikud tunded, nagu unehäired, mäluhäired ning ülierutuvus, mis väljendub peopesade higistamises, nutuhoogudes ja iiveldushoogudes.

Vägivallaga toimetuleku viisidena tõid naised esile sõbrad, kellel on sarnased kogemused, samas ei ole naised valmis usaldama oma probleeme neile tuttavatele, kellel vägivaldsed paarisuhete kogemused puuduvad. Peamise mitterääkimise ja abi mitteotsimise põhjusena toodi esile häbi ning hirm hukkamõistmise ees. Naised ütlesid ka, et pole valmis pöörduma politseisse või varjupaika, sest, leidsid et nende probleemid pole piisavalt suured, et neist avalikult rääkida, teise põhjusena toodi taas esile piinlikus ja häbi. Naised olid arvamusel, et antidepressandid on üks võimalus tulla toime vägivalla tagajärgedega.

Kõik naised olid veendumusel, et ühel päeval suudavad nad oma vägivaldse suhte lõpetada, kuid pole seda sammu valmis hetkel veel astuma, põhjusena toodi esile lapsed, kes ei peaks kasvama isata ning kodused kohustused. Samas aitas vägivallatule tuleviku visualiseerimine toime tulla oleviku probleemidega.

Kokkuvõtvalt võib ütelda, et vaimne vägivald paarisuhetes on keeruline probleem nii naisele endale kui ka tema lähedastele. Naised, kes elavad suhtes, kus esineb vaimset vägivalda, on mehe sagedastest meeleolumuutustest segaduses ning häiritud, neid valdab pidev süü- ning häbitunne. Naised kannatavad erinevate füüsiliste ja vaimsete terviseprobleemide käes, mis takistavad neil elamast täisväärtuslikku elu nii naise kui ka emana. Samas peab nentima, et mida kauem naised vägivaldses paarisuhtes elavad, seda väiksemaks muutub nende vastupanuvõime ning soov võtta vastu suhtest lahkumise otsus.

Vaimselt vägivaldne paarisuhe on probleem, millega tuleb tegeleda nii riiklikult kui ka kohaliku omavalitsuse tasandil. Inimesi peaks senisest enam teavitama vaimse vägivalla olemusest ning tagajärgedest ning abisaamise võimalustest. See aitaks muuta ühiskonna süüdistavat hoiakut, mis omakorda aitaks parandada ka naiste usaldust avalike abiteenuste vastu. Riiklikult tuleks välja töötada ka teraapiaid ja teenused, mis aitaksid naistel katkestada vägivalla ringi.

KASUTATUD ALLIKAD

- Ayres, L. (2008). "Semi-structured interview". In Lisa M. Given (Ed.), *The sage encyclopedia of qualitative research methods* (pp. 811-812). Thousand Oaks: SAGE Publications, Inc.
- Bancroft, L. (2006). *Miks ta seda teeb? kuidas mõtlevad vihased ja kontrollivad mehed*. Tartu: Tartu Naiste Varjupaik.
- Blanchfield, L., Margesson, R., ja Seelke, C. R. (2008). *International violence against women*. New York, NY, USA: Nova Science Publishers, Inc.
- Dutton, D. G. (2006). *Rethinking domestic violence*. Vancouver, BC, CAN: UBC Press.
- Euroopa nõukogu naistevastase vägivalla ja perevägivalla ennetamise ja tõkestamise konventsioon, (2011). Alla laaditud 20.02.2015, <http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/convention-violence/convention/Convention%20210%20Estonian.pdf>
- European Union Agency for Fundamental Rights. (2014). *Violence against women: An EU-wide survey*. (main results). Belgium: Publications Office of the European Union. Alla laaditud 28.02.2015, http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2014-vaw-survey-main-results-apr14_en.pdf
- Hirsijärvi, S., Remes, P., ja Sajavaara, P. (2010). *Uri ja kirjuta*. Tallinn: Medicina.

- Ignatieva, I. (2010). *Paarisuhtes füüsilist ja vaimset vägivalda kogenud naiste hinnangud iseendale*. (Magistritöö). Tartu: Tartu Ülikool, Sotsiaal- ja Haridusteaduskond Psühholoogia Instituut. Alla laaditud 02.03.2015, <http://www.ut.ee/Ural/ariste/loputood/Ignatieva.MA.pdf>
- Johnson, M. P. (2008). *Northeastern series on gender, crime, and law : Typology of domestic violence : Intimate terrorism, violent resistance, and situational couple violence*. Hanover, NH, USA: Northeastern University Press.
- Johnson, M. P., Leone, J. M., ja Xsu, Y. (2014). Intimate terrorism and situational couple violence in general surveys: Ex-spouses required. *Violence Against Women*, 20(2), 186-207.
- Johnson, M. P. (2006). Conflict and control: Gender symmetry and asymmetry in domestic violence. *Violence Against Women*, (11), 1003 - 1018.
- Johnson, M. P., ja Leone, J. M. (2005). The differential effects of intimate terrorism and situational couple violence: Findings from the national violence against women survey. *Journal of Family Issues*, (3), 322 - 349.
- Jordan, C. E., Nietzel, M. T., ja Walker, R. (2004). *Intimate partner violence : A clinical training guide for mental health professionals*. New York, NY, USA: Springer Publishing Company.

Justiitsministeerium. (2011). *Perevägivald teoreetilised käsitlused*. Alla laaditud 11.03.2015,

<http://www.kuriteoennetus.ee/40370>

Kase, H. (2001). *Vaikijate hääled: Raamat soolisest vägivallast : Räägivad ohvrid, nõustavad eksperdid, analüüsivad teadlased* Tallinn: Eesti Avatud Ühiskonna Instituut.

Kase, H. (2004). *Lähisuhtevägivald*. Tallinn: Eesti Avatud Ühiskonna Instituut.

Kase, H., ja Pettai, I. (2005). *Perevägivald Lääne-Eestis 2004-2005*. (Politseistatistika analüüs). Tallinn: Avatud Eesti Fond. Alla laaditud 11.03.2015,

https://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/eesmargid_ja_tegevused/Sooline_vordoiguslikkus/Perevagivald/perevaegivald_laeane-estis_2004-2005.pdf

Kase, H., ja Pettai, I. (2006). *Naistearstile naistevastasesest vägivallast*. Tallinn: Eesti Avatud Ühiskonna Instituut. Alla laaditud 17.02.2015,

<http://oef.org.ee/fileadmin/media/valjaanded/v2ljaanded/Ksiraamat%20naistearstile%202006.pdf>

Laherand, M. (2008). *Kvalitatiivne uurimisviis*. Tallinn: OÜ Infotrükk.

Linno, M., Soo, K., ja Strömpl, J. (2011). *Juhendmaterjal perevägivald vähendamiseks ja ennetamiseks*. Tallinn: Justiitsministeerium. Alla laaditud 11.02.2015,

http://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/www.kriminaalpoliitika.ee/files/elfinder/dokumendid/perevagivalla_juhis_kovidele_veebi.pdf

Naiste tugikeskused. (2015). Alla laaditud 11.03.2015,

<http://www.naisteliin.ee/>

Ohvriabi seadus (2004) *Riigi Teataja I* 15.03.2014, 24

Paats, M. (2010). Vägivald paarisuhtes - müüdid ja tegelikkus. *Eesti Statistika Kvartalikirj, 3*, 74-83.

Radford, J., ja Harne, L. (2008). *Tackling domestic violence : Theories, policies and practice*. Berkshire, GBR: McGraw-Hill Education.

Saltzman, L. E., Fanslow, J. L., McMahon, P. M., ja Shelley, G. A. (2002). *Intimate partner violence surveillance uniform definitions and recommended data elements*. Atlanta, Georgia: Centers for Disease Control and Prevention, National Center for Injury Prevention and Control.

Soo, K. (2010). *Paarisuhtevägivald eestis – levik ja tagajärjed*. (Lõppraport). Tartu: Tartu Ülikool; Sotsioloogia ja Sotsiaalpoliitika Instituut; Sotsiaalministeerium. Alla laaditud 11.02.2015,

http://www.enu.ee/lisa/553_Paarisuhtevagivald%20Eestis_levik%20ja%20tagajarjed_loppraport%202010.pdf

Soo, K., ja Laas, A. (2009). *Naistevastane vägivald paarisuhtes ja töökohal*. Tartu: TÜ multimeedia talitus. Alla laaditud 11.03.2015,

<http://lft.ee/admin/upload/files/Naistevastane%20v%C3%A4givald.pdf>

Soo, K., Reitelmann, E., ja Laan, T. (2012). *Sooline vägivald ja perevägivald. käsiraamat põhikooli õpetajatele*. Tallinn: ENÜ Sihtasutus. Alla laaditud 01.03.2015,

http://www.enu.ee/lisa/501_Kasiraamat_.pdf

Walker, L. E. A. (2009). *Battered woman syndrome (3rd edition)*. New York, NY, USA: Springer Publishing Company.

World Health Organization. (2012). *Understanding and addressing violence against women: Intimate partner violence*. Alla laaditud 01.03.2015,

http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/77432/1/WHO_RHR_12.36_eng.pdf

World Health Organization. (2013). *Global and regional estimates of violence against women: Prevalence and health effects of intimate partner violence and non-partner sexual violence* World Health Organization. Alla laaditud 22.02.2015,

http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/85239/1/9789241564625_eng.pdf

World Health Organization. (2014). *Global status report on violence prevention 2014*.

WHO Library Cataloguing-in-Publication Data. Alla laaditud 23.02.2015,

http://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/status_report/2014/en/

LISAD

Lisa 1. Intervjuu kava.

Suhte kujunemine:

- Iseloomustage oma elukaaslast/abikaasat.
- Millised olid Teie suhted enne kooselu?
- Millal märkasite esimesi ohumärke?
- Millal tulid esimesed muutused mehe käitumisse?

Vägivalla avaldumine:

- Millist vägivaldset käitumist Te oma mehes tajute?
- Tooge näiteid oma igapäevasest suhtlemisest?

Vägivalla tagajärjed:

- Rääkige oma tervisest?
- Kuidas on kooselu mõjutanud Teie igapäeva elu?

Abisaamine:

- Kellelt saate tuge?
- Millised on Teie kogemused ravimitega?
- Millised on Teie kokkupuuted naiste tugikeskustega, politseiga?
- Kuidas näete oma tulevikku?

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Tiia Kütt (sünnikuupäev: 17.12. 1977)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose „Naiste käsitlused vaimsest vägivallast paarisuhetes,

mille juhendaja on Kadri Soo,

1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, _____01.06.2015_____ (kuupäev)

